

BAB ENAM

KESIMPULAN

Senario politik di Malaysia memperlihatkan perkembangan matlamat dan ideologi yang berbeza dalam arus perjuangan yang dicita-citakan oleh para pendokong politik. Sehubungan itu, telah lahir beberapa tokoh yang bangun memperjuangkan politik untuk pembangunan dan kesejahteraan rakyat. Antaranya ialah Khadijah Sidek.

Khadijah Sidek terlibat dalam gerakan nasionalisme di Indonesia sejak 1930-an lagi. Semangat menentang penjajah membara dalam jiwanya. Bakat pidato yang dimilikinya menjadi tiket penting untuk beliau bergiat cergas dalam parti-parti politik di Tanah Melayu. Sepanjang penglibatannya dalam politik, beliau cekal menghadapi pelbagai pahit manis dalam kehidupannya, khususnya sebagai pejuang kemerdekaan.

Khadijah menerima pendidikan sekular sejak umurnya belum mencapai tujuh tahun. Berbeza dengan anak-anak Indonesia yang lain, beliau agak bertuah kerana mampu menamatkan persekolahan sehingga ke peringkat menengah. Pendidikan yang diterimanya telah mendidik beliau menjadi seorang wanita yang berani, tegas dan berpandangan jauh. Sifat-sifat kepimpinan ini telah terseriah sejak beliau di bangku sekolah lagi.

Menyoroti perjuangan politiknya, Khadijah Sidek memikul kesinambungan idea kemerdekaan dari Indonesia ke Tanah Melayu. Beliau terlibat dalam gerakan nasionalisme di Indonesia sejak 1930-an, menerusi Semangat Bunda.

Di Tanah Melayu pula, perjuangannya terbahagi kepada dua tahap. Tahap pertama, beliau masih lagi memperjuangkan gagasan politik Melayu Raya. Tahap kedua pula, Khadijah cuba memperjuangkan hak-hak wanita dalam setiap parti yang disertainya.

Beliau tertarik dengan idea Melayu Raya. Hasrat untuk merealisasikan kemerdekaan Indonesia bersama Tanah Melayu tersemat kukuh dalam jiwanya. Sebagai bukti sokongan beliau terhadap gagasan ini, Khadijah ke Tanah Melayu untuk sama-sama memperjuangkan cita-cita Melayu Raya. Di Tanah Melayu, beliau bergiat aktif dalam HIMWIM.

Dalam persatuan ini beliau banyak menyedarkan wanita-wanita tanah air agar berjuang bersama-sama kaum lelaki dalam usaha menuntut kemerdekaan. Segala perbelanjaan untuk menggerakkan perjalanan parti adalah hasil daripada sumbangan ahli-ahlinya dan inisiatif beliau sendiri. Khadijah ternyata pejuang Melayu-Raya yang gigih.

Sikap gigih yang tertanam dalam dirinya sejak kecil lagi melatih beliau agar tidak mudah berputus asa dalam mencapai cita-citanya. Walaupun Khadijah pernah disingkirkan dari sekolah dan parti, namun beliau tetap bangun untuk mencapai cita-citanya.

Sikap idealistik Khadijah seiring dengan pendapat Thomas Carlyle yang mentakrifkan pemimpin itu seharusnya berpandangan jauh, di samping mempunyai keberanian dan fahaman serta kekuatan yang lebih baik daripada individu lain, berani membuat keputusan dan mempunyai pemikiran yang bebas untuk mengkritik masyarakatnya.¹

Khadijah juga berfikiran progresif dan berpandangan jauh. Semasa menjadi Ahli Dewan Rakyat, beliau amat peka terhadap kemunduran masyarakat Melayu dalam bidang ekonomi. Sepanjang kepemimpinannya dalam PAS, beliau gagal mendukung sepenuhnya matlamat PAS yang berteraskan Islam.

Namun begitu, Khadijah Sidek memang diakui berpengaruh semasa era kepimpinannya. Beliau membantu PAS mencapai rekod yang baik dalam pilihan raya 1959. Beliau bersama-sama barisan pemimpin PAS yang berpengaruh seperti Dr. Burhanuddin Al-Helmy, Mohd Asri Haji Muda dan Zulkifli Mohamed berjaya mengangkat PAS sebagai parti yang berpengaruh.

¹ Dipetik daripada Ramlah Adam, *Dato Onn: Pengasas Kemerdekaan*, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur, 1994, hlm. viii.

Penampilan Khadijah sebagai calon bebas pada 1969 menyukarkan beliau untuk kembali menjulang namanya ke persada mercu politik. Menyedari hakikat ini, beliau kembali semula ke pangkuhan UMNO. Sikapnya yang melompat dari sebuah parti ke sebuah parti, menjadi buah mulut tokoh-tokoh politik pada masa itu, sekaligus menjelaskan kepercayaan ahli-ahli parti terhadapnya.

Dato' Aishah Ghani pernah mengatakan Khadijah merupakan seorang pejuang yang progresif tanpa mengira masa dan tempat. Beliau tegas mempertahankan ideanya. Sikapnya yang radikal dan agresif kadang-kala tidak begitu disukai oleh ahli-ahli dan pemimpin-pemimpin parti.²

Sikap agresif beliau diakui oleh Hassan Syukri yang mengatakan bahawa Khadijah sebagai pemimpin yang berani untuk meluahkan kata-kata sinis dan pedas melalui ucapan-ucapannya semasa berkempen menentang UMNO. Ideanya sentiasa ke hadapan, tetapi perlaksanaannya tidak dirancang dengan teliti dan tergesa-gesa.³

Tetapi, jika diperhatikan kegiatan-kegiatan politik Khadijah Sidek di Tanah Melayu, beliau mempunyai idea politik yang jelas. Beliau dilihat sebagai seorang pemimpin yang sentiasa memperjuangkan hak-hak wanita menerusi parti-

² Temuramah dengan Aishah Ghani, di Pejabatnya syarikat Jaya Murni, Kampung Baru, Kuala Lumpur pada 10 Januari 2002.

³ Keterangan daripada Hassan Syukri, Markaz PAS Pusat, Taman Melewar, Gombak pada 12 November 2002.

parti yang disertainya. Khadijah cuba membangkitkan kesedaran dan mengubah kerangka pemikiran yang sempit di kalangan wanita.

Khadijah berpendirian tegas dalam berpolitik. Beliau sentiasa mengetengahkan idea-idea baru dalam parti politik yang disertainya. Tetapi kebanyakan idea beliau ditolak kerana agak radikal dan tidak sesuai dengan agenda parti.

Menerusi kajian ini, Khadijah merupakan pemimpin dan tokoh politik wanita Melayu. Sebenarnya, agak sukar untuk mencari seorang pemimpin dan ahli politik yang tegas dan berani seperti beliau. Khadijah dilihat sebagai seorang pemimpin yang menonjol dan penting.

Khadijah adalah pemimpin yang mencipta sejarah pada zamannya. Khadijah cuba mewujudkan suasana baru dalam masyarakatnya. Tetapi, idea beliau tidak dapat diterima oleh masyarakatnya dan kepentingan ideanya hanya muncul setelah zamannya berlalu. Pemikiran dan idea-idea politik seperti untuk mengetengahkan kaum wanita beliau lahir di kalangan masyarakat yang belum bersedia pada masa itu.

Senario ini bertepatan dengan pendapat Plato, ahli falsafah dunia yang mengakui bahawa dalam sesebuah masyarakat terdapat individu yang mempunyai kebolehan berfikir lebih baik dari orang lain.⁴

Khadijah merupakan pemimpin yang menumpukan perjuangannya ke arah cita-cita dan matlamat yang luhur. Khadijah bukanlah memburu pangkat dan jawatan. Ini kerana kebanyakannya jawatan yang disandangnya adalah melalui lantikan.

Perlantikan ini dibuat berdasarkan kebolehan dan sumbangan beliau sendiri. Tindakan beliau melompat dari satu parti ke satu parti tidak bermakna Khadijah mencari kuasa dan pengaruh baru. Ini kerana beliau mahu merealisasikan cita-cita politiknya yang murni.

Sikap ikhlas beliau dapat dibuktikan apabila beliau enggan menerima sebidang tanah di Kampung Dato' Keramat, yang dihadiahkan UMNO sebagai menghargai jasa-jasanya.⁵

⁴Dipetik daripada Ramlah Adam, *Dato' Onn: Pengasas Kemerdekaan*, him viii.

⁵ Temuramah dengan Aishah Ghani, di Pejabat Jaya Murni, Kampung Baru, Kuala Lumpur pada 10 Januari 2002.

Jika diteliti kepemimpinan Khadijah Sidek dengan Ketua Kaum Ibu yang lain, ternyata jelas berbeza. Puteh Mariah, Ketua Kaum Ibu pertama (1946-1950), pernah menyuarakan hak-hak wanita dalam perwakilan UMNO.

Tetapi apabila cadangan beliau tidak diendahkan oleh pemimpin parti, beliau tidak mendesak dan akur dengan kehendak parti. Justeru itu beliau serik untuk mengetengahkan ideanya.

Puteh Mariah dilihat sebagai seorang yang mementingkan perlembagaan parti dalam setiap tindakannya. Beliau juga tidak banyak membuat lawatan ke kampung-kampung dan lebih banyak menghabiskan masanya di Sekretariat UMNO. Beliau juga tidak menumpukan perhatiannya kepada halangan-halangan penyertaan wanita dalam parti.⁶

Pendekatan politik dan pemikiran Puteh Mariah tidak jauh berbeza dengan Ibu Zain (1950-1953). Beliau juga agak lembut dalam setiap tindakannya.⁷ Beliau percaya kekuatan wanita adalah bersifat dalaman. Sebagai pemimpin, beliau berusaha meningkatkan taraf wanita dengan cara membasmikan buta huruf di kalangan ahli-ahli baru. Berbeza dengan Khadijah Sidek, beliau tidak pernah menimbulkan rasa tidak puas hati tentang hak-hak wanita dalam parti.

⁶ Lenore Manderson, *Wanita, Perubahan dan Politik: Pergerakan Kaum Ibu UMNO 1945-1972*, (terjemahan Shamsuddin Jaapar), hlm. 165.

⁷ *Ibid.*

Menurut penelitian, Khadijah Sidek (1954-1956), satu-satunya pemimpin Kaum Ibu yang banyak mendesak agar wanita lebih banyak diberi peluang dalam perwakilan UMNO.

Beliau juga seorang pemidato yang hebat tidak seperti pemimpin Kaum Ibu sebelum ini. Walaupun beliau dianggap radikal dan panas baran tetapi tindakannya wajar dipuji.

Begitu juga dengan pemimpin-pemimpin selepas beliau. Fatimah Hashim (1956-1972), dan Aishah Ghani (1972-1984). Mereka menganggap bahagian wanita dan pucuk pimpinan parti harus bekerjasama untuk mengukuhkan kedudukan parti.

Mereka juga tidak mendesak parti secara terbuka. Fatimah Hashim contohnya, mempereratkan lagi hubungannya dengan Tunku Abdul Rahman untuk mendapatkan peluang yang lebih baik untuk menambah perwakilan wanita dalam parti.⁸ Kesimpulannya ialah kedua-dua pemimpin ini begitu berhati-hati dalam merancang perjalanan pergerakan Kaum Ibu UMNO.

Mereka juga lebih bijak mengendalikan peranan wanita UMNO sehingga tindakan dan usaha mereka banyak memberi faedah kepada wanita UMNO. Contohnya usaha yang bersungguh-sungguh yang dilakukan oleh Hajah Fatimah

Hashim yang menuntut persamaan gaji antara lelaki dan wanita. Oleh sebab pada masa itu sokongan kaum wanita penting dalam pilihan raya 1959 turut mendesak Tunku Abdul Rahman agar meluluskan permohonan itu.

Begitu juga dengan Aishah Ghani, beliau lebih bersungguh-sungguh menggiatkan aktiviti-aktiviti dalam parti untuk meningkatkan pencapaian parti di samping kerjasama yang baik dengan pemimpin-pemimpin atasannya.⁹

Khadijah Sidek merupakan protagonis politikus wanita zamannya. Penglibatan dan peranannya dalam politik menjana inspirasi keterampilan dan kewibawaan wanita dalam berpolitik. Keterlibatannya dalam kegiatan menentang kolonial Belanda dan British (PKMM) jelas meletakkan dirinya sebaris dengan tokoh-tokoh politikus nasionalis Melayu radikal.

Dalam konteks kesinambungan gagasan dan aspirasi politik Melayu Raya, Khadijah Sidek adalah jambatan yang menghubungkan jantung Alam Melayu yang terbesar-Indonesia dan Malaysia.

Ketokohan Khadijah Sidek sebagai politikus-nasionalis Melayu terserlah di Sumatera dan Tanah Melayu. Beliau merupakan tokoh politik wanita yang berfikiran positif dan berjiwa progresif, terutamanya dalam membela hak-hak

⁸ UMNO, Kertas Kerja Ulangtahun 40 Pergerakan Wanita UMNO, Kuala Lumpur, 1 November 1989, hlm. 53.

politik wanita. Keberanian, kelantangan dan kejujurannya memperjuangkan hak-hak politik wanita sukar ditandingi dalam konteks sezaman. Justeru itu, pemergian Khadijah bukan sahaja tidak bergalang ganti, malah satu kehilangan besar dalam perkembangan politik (wanita) tanah air.

Pun begitu, dalam politik, ketiga-tiga ciri yang dimiliki oleh Khadijah Sidek seperti yang dinyatakan, tidak menjamin masa depannya dalam parti politik. Inilah kelemahan Khadijah Sidek sebagai politikus nasionalis Melayu. Akibatnya, Khadijah bukan sahaja disingkirkan dari parti, bahkan jasanya tenggelam dalam arus politik zamannya. UMNO tidak menghiraukannya, Khadijah juga semakin dilupakan PAS.

Khadijah cuba menyesuaikan dirinya dengan agenda setiap parti yang disertainya tetapi gagal. Ketidaksesuaian itu berpunca daripada cita-cita, tindak-tanduk beliau yang tidak dapat diterima oleh pemimpin-pemimpin parti pada masa itu.

Khadijah juga seorang wanita yang aktif walaupun pada usia tuanya. Beliau terlibat dalam kegiatan kemasyarakatan untuk mengisi masa lapangnya. Tahap kesihatannya yang tidak begitu baik, menyukarkan beliau untuk terus aktif dalam politik.

⁹ *Ibid.*, hlm. 54.